ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

బేతాళ కథల్లోని 'పతివ్రత' కథ - నామ సార్థక్యం

1. ఆకురాతి వెంకటేశ్వర్లు,

పరిశోధక విద్యార్థి, తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగం, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, గుంటూరు -522 510, ఫోన్ నెం: 9182540879,

ఇ మెయిల్ : sivadevoti@gmail.com

2. ఆచార్య ఎన్. వి. కృష్ణా రావు,

తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగం, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, గుంటూరు - 522510, ఫోన్ నెం :9490218173,

ఈ మెయిల్ : vkraonarisetty@yahoo.com

Article Received: 14/02/2026

Article Accepted: 29/03/2026

Published Online: 30/03/2026

DOI:10.53414/Sahithyatharangini.2026.3.1.134

వ్యాస సంగ్రహం:

బేతాళ పంచవింశతి కథలు తొలిసారిగా శాతవాహనుల యుగానికి చెందిన గుణాఢ్యుని బృహత్కథల్లో ఒక భాగంగా చోటుచేసుకొన్నాయి. మొట్టమొదట పైశాచి భాష (ప్రాకృత భాషా భేదం) లో రాయబడిన ఈ కథలు తరువాతి కాలంలో సంస్కృత భాషలోనికి అనువదించబడ్డాయి. అయితే పైశాచి భాషలోని బృహత్కథ మూలగ్రంథం అలభ్యం కావడంతో సంస్కృత భాషలో అనువదించబడిన కథలే మిగిలాయి. వీటిని పోలిన బేతాళ కథలు అనేకం చందమామ పత్రికలో ప్రచురించ బడ్డాయి. అందులోని ఒక కథ ఈ "'పతివ్రత" . ఈ కథలో ప్రధానంగా కృషి ఉంటే మనిషి ఏ స్థితి నుండైనా పైకి రాగలడనే' సామాజిక స్ఫూర్తిని, భార్యాభర్తల మధ్య ఉండవలసిన అనురాగం, విశ్వసనీయత వెల్లడవుతాయి.

కీలక అంశాలు: కృషి, స్వశక్తి, ప్రకృత శక్తి, విశ్వసనీయత, భార్యాభర్తల మధ్య ఉండవలసిన అనురాగం.

1. పరిచయం:

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

చందమామ పత్రికలో బేతాళ కథలు అత్యంత ప్రజాదరణ పొందిన ధారావాహిక. విక్రమార్కుడి కథల తరహాలో, శవంలోని బేతాళుడు చెప్పే మాయా, నీతి కథలు, చివరలో విక్రమార్కుడికి బేతాళుడు వేసే ప్రశ్న, దానికి విక్రమార్కుడు సమాధానం చెప్పడంతో కథ ముగియడం వీటి ప్రత్యేకత. 600 పైగా కథలు తెలుగులో ప్రచురితమయ్యాయి. విక్రమార్కుడు, బేతాళుడిని తీసుకువస్తూ కథ వింటాడు. ప్రశ్న తెలిసినా సమాధానం చెప్పకపోతే తల పగిలిపోతుందని బేతాళుడు హెచ్చరిస్తాడు. ఈ కథలు పిల్లలతో పాటు పెద్దలను కూడా ఆకట్టుకుంటాయి. ప్రతికృతంగా, ఇవి గుణాఢ్యుని బేతాళ పంచవింశతి కథలను అనుకరిస్తూ వచ్చిన కొత్త కథలు. చందమామ పత్రికలో బేతాళ కథలు దశాబ్దాల పాటు పాఠకులను అలరించాయి. అటువంటి కథలలోని ఒక కథ "యజ్ఞభంగం"

2. 'పతివ్రత'కథ-విశ్లేషణ:

2.1. 'పతివ్రత'కథ ఇతివృత్తం:

కామరూప దేశంలోని కామాఖ్య నగరంలో గంగాపుత్రుడు, సుమిత్రుడు అనే ఇద్దరు మిత్రులు ఉండేవారు. గంగాపుత్రుడు ధనవంతుడు, సుమిత్రుడు ఒక పడవ నడుపుకుంటూ జీవించేవాడు. సంతానదేవి ఆశీస్సులతో గంగాపుత్రుడికి సుందరవదనుడు అనే కుమారుడు, సుమిత్రుడికి యశోవతి అనే కుమార్తె జన్మించారు. వారిద్దరికీ వివాహం చేయాలని చిన్నప్పుడే నిర్ణయించుకున్నారు.

సుందరవదనుడికి ఆరేళ్ల వయసులో తండ్రి చనిపోయాడు, ఆపై ఆస్తి అంతా పోయి కటిక దరిద్రంలోకి వెళ్ళాడు. తల్లి కూడా చనిపోవడంతో అతను భిక్షాటన చేస్తూ జీవించేవాడు. ఒకరోజు సుమిత్రుడు అతన్ని చూసి తన పడవలో పనికి చేర్చుకున్నాడు. సుందరవదనుడు కష్టపడి పని చేస్తూ పద్యాలు రాయటంలో ప్రావీణ్యం సంపాదించాడు. చివరకు సుమిత్రుడు తన కూతురు యశోవతిని అతనికి ఇచ్చి వివాహం చేశాడు. వారికి పుట్టిన ఆడపిల్ల ఏడాదికే చనిపోవడంతో సుందరవదనుడు మానసికంగా కుంగిపోయి క్షయ వ్యాధి బారిన పడ్డాడు. అతను "జీవచ్ఛవం"లా మారడంతో, సుమిత్రుడు తన కూతురి భవిష్యత్తు కోసం అతన్ని వదిలించుకోవాలని చూశాడు. ఒక నిర్జన ప్రదేశంలో కట్టెలు కొట్టమని సుందరవదనుడిని ఒడ్డుకు పంపి, సుమిత్రుడు పడవతో అతన్ని అక్కడే వదిలేసి వెళ్ళిపోయాడు.అడవిలో ఒంటరిగా ఉన్న సుందరవదనుడికి ఒక ముని వజ్రపాణి ధారణ మంత్రం ఉపదేశించాడు. ఆ మంత్రం వల్ల అతని ఆరోగ్యం కుదటపడింది. ఒక పాడుబడిన గుడిలో దొంగలు దాచిన ఎనిమిది నిధి పెట్టెలను అతను కనుగొన్నాడు. ఆ సంపదతో తేజపురంలో శ్రీవత్సుడు అనే పేరుతో గొప్ప కోటీశ్వరుడిగా మారి రాజవైభోగంతో జీవించసాగాడు.

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

రెండేళ్ల తర్వాత తన అత్తమామల కోసం వెతుకుతూ కామాఖ్యకు వెళ్ళాడు. వారు తనను గుర్తుపట్టకుండా ఉండటానికి ఒక నాటకం ఆడాడు. తన భార్య యశోవతి మాత్రం అతని మాటలు, కవళికల ద్వారా గుర్తుపట్టింది. చివరకు తనే సుందరవదనుడినని బయటపడి, తనను చంపాలని చూసిన అత్తమామలను క్షమించి, వారిని తనతో పాటు తీసుకువెళ్లి శేషజీవితం సుఖంగా గడిపేలా చేశాడు.

తనకు అంతటి ద్రోహం చేసిన అత్తమామలను సుందరవదనుడు ఎందుకు ఆదరించాడన్న బేతాళుడి ప్రశ్నకు విక్రమార్కుడు ఇలా సమాధానమిచ్చాడు; అత్తమామలు చేసిన ద్రోహం వల్లే సుందరవదనుడు కోలుకుని కోటీశ్వరుడయ్యాడు. తన కష్టసుఖాలలో వారి పాత్ర నిమిత్త మాత్రమని గ్రహించి, ధర్మం ప్రకారం వారిని వృద్ధాప్యంలో ఆదుకున్నాడు.

2.2. 'పతివ్రత' కథలోని ప్రధాన పాత్రల స్వభావ చిత్రణ:

2.2.1. సుందరవదనుడు (శ్రీవత్సుడు):

గొప్ప వంశంలో పుట్టిన సుందరవదనుడు, కటిక దరిద్రంలో ఉన్నా కూడా ఒక వర్తకుడు తనను హీనంగా చూడటాన్ని సహించలేక తన ఉద్యోగాన్ని వదులుకున్నాడు. బిచ్చమెత్తుకుంటున్న సమయంలో కూడా అతనిలో ఒక రాజసం ఉట్టిపడేది.

అత్తవారి పడవలో చేరిన తర్వాత అతను ఏ పని లేకపోయినా నారతో తాడు పేనడం వంటి పనులు చేస్తూ, తెల్లవారుజాము నుండి చీకటి పడే వరకు శ్రమించేవాడు. పద్దులు రాయటంలో, లెక్కలు కట్టటంలో అతను ఆరితేరాడు. తన అత్తమామలు తనను అడవిలో వదిలేసినా, ముని ఉపదేశించిన మంత్రంతో ఆరోగ్యాన్ని పొంది, దొంగల నిధిని తెలివిగా సాధించి కోటీశ్వరుడయ్యాడు. తనకు ద్రోహం చేసిన అత్తమామలను చంపాలని చూడకుండా, వారి వల్లనే తను ఈ స్థితికి వచ్చానని భావించి, వారిని క్షమించి వృద్ధాప్యంలో ఆదుకున్న ధర్మాత్ముడు.

2.2.2. యశోవతి:

తన భర్త అనారోగ్యంలో ఉన్నా, అత్తమామలు అతన్ని వదిలించుకోవాలని చూసినా ఆమె మాత్రం భర్తపైనే అనురాగంతో ఉండేది . భర్త చనిపోయాడని తండ్రి చెప్పినా నమ్మక, వైధవ్య వ్రతాన్ని అవలంబించి మారుమనువుకు నిరాకరించింది. కోటీశ్వరుడి రూపంలో వచ్చిన తన భర్తను అతని కవళికలు, మాటల తీరు ఆధారంగా వెంటనే గుర్తుపట్టిన తెలివైన వ్యక్తి. సుందరవదనుడు పడవలో చేరిన కొత్తలో, చినిగిపోయిన కుళాయిని (వర్షం కోటు వంటిది) తన చేత్తో కుట్టి అతనికి ఇచ్చి తన మంచి మనసును చాటుకుంది .

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

2.2.3. సుమిత్రుడు (మామగారు):

మొదట్లో మిత్రుడి కొడుకు కష్టాల్లో ఉన్నాడని ఆదరించి, తన పడవలో పని ఇచ్చి కూతురిని ఇచ్చి వివాహం చేశాడు. కానీ అల్లుడు దీర్ఘకాలిక వ్యాధిగ్రస్తుడై "జీవచ్ఛవం"లా మారేసరికి, అతను తన కూతురికి భారం కాకూడదనే ఉద్దేశంతో క్రూరంగా ప్రవర్తించాడు. అల్లుడిని అడవిలో వదిలేసి రావడం, ఆ తర్వాత అతను చనిపోయాడని అబద్ధాలు చెప్పడం అతని స్వార్థానికి నిదర్శనం . అయితే చివరికి అల్లుడి గొప్పతనాన్ని చూసి పశ్చాత్తాపపడ్డాడు.

2.2.4. సుమిత్రుడి భార్య (అత్తగారు):

సుందరవదనుడు ఆకలితో ఉన్నప్పుడు చద్ది అన్నం పెట్టి కటువుగా మాట్లాడింది. భర్తతో కలిసి అల్లుడిని వదిలించుకోవడానికి ప్లాన్ చేసింది. భర్తను గుర్తుపట్టిన కూతురిని కూడా "తప్పుడుదానా" అని మందలించి, ఆమె పాతివ్రత్యాన్ని శంకించింది.

ఈ పాత్రల ద్వారా మనిషి కష్టాల్లో ఉన్నప్పుడు స్వంతవారు ఎలా ప్రవర్తిస్తారు, అలాగే పట్టుదల మరియు క్షమాగుణం మనిషిని ఎలా ఉన్నత స్థానంలో నిలబెడతాయనేది ఈ కథ వివరిస్తుంది.

2.3.'పతివ్రత'కథ - నామ సార్థక్యం:

'పతివ్రత'అనే పేరు ఈ కథకు చాలా సార్థకమైనది. ఈ పేరు ప్రధానంగా సుందరవదనుడి భార్య అయిన 'యశోవతి' పాత్రను ఉద్దేశించి పెట్టబడింది.

2.3.1. భర్త పట్ల అచంచలమైన అనురాగం:

సుందరవదనుడు క్షయ వ్యాధి బారిన పడి, కూర్చుని లేవలేని స్థితిలో "జీవచ్ఛవం"లా మారినప్పటికీ, యశోవతి అతని పట్ల అదే అనురాగంతో ఉండేది. తన భర్త వల్ల తనకు యవ్వనం భ్రష్టయిపోతున్నదని తండ్రి భావించినా, ఆమె మాత్రం అతన్ని వదిలిపెట్టలేదు.

2.3.2. వైధవ్య వ్రతాన్ని పాటించడం:

తన భర్త అడవిలో చనిపోయాడని తండ్రి అబద్ధం చెప్పి, పిండప్రదానాలు చేసిన తర్వాత కూడా ఆమె మరొకరిని పెళ్ళాడటానికి అంగీకరించలేదు. ఆమె 'వైధవ్య వ్రతాన్ని' అవలంబించి, తల్లిదండ్రులు పెళ్లి మాట ఎత్తినప్పుడల్లా నదిలో దూకి ఆత్మహత్య చేసుకుంటానని హెచ్చరించింది.

2.3.3. సంపద కంటే పతినే మిన్నగా భావించడం:

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

తేజపుర కోటీశ్వరుడైన శ్రీవత్సుడు (సుందరవదనుడు) తనను పెళ్ళాడతానని, తన తండ్రికి మూడు వేల తులాల వెండి ఇస్తానని ఆశ చూపినా ఆమె లొంగలేదు. "పెళ్లి అనే మాట వింటే నా కూతురు ఆత్మహత్య చేసుకుంటుంది" అని తండ్రి చెప్పేంత దృఢంగా ఆమె తన నిశ్చయాన్ని చాటుకుంది.

2.3.4. గుర్తుపట్టడంలో సునిశితత్వం:

రూపం మారి కోటీశ్వరుడిలా వచ్చిన తన భర్తను, అతని కవళికలు మరియు మాటల ఆధారంగా ఆమె వెంటనే గుర్తుపట్టింది. తల్లి తనను "తప్పుడుదానా" అని మందలించినా, తన భర్త బతికే ఉన్నాడనే నమ్మకంతోనే ఆమె ఉంది.

సాంఘిక ఆచారాలను ధిక్కరించడం:

వారి జాతిలో మారుమనువు (రెండో పెళ్లి) పరిపాటే అయినప్పటికీ, భర్త పట్ల ఉన్న భక్తితో ఆమె ఆ ఆచారాన్ని నిరాకరించి 'పాతివ్రత్యాన్ని' నిలబెట్టుకుంది .

ఈ విధంగా, కష్టాల్లో ఉన్నప్పుడు భర్తను వదలకుండా, అతను మరణించాడని భావించినప్పుడు కూడా మరొకరిని ఆశించకుండా, 'పాతివ్రత్య ధర్మాన్ని' నిష్ఠతో పాటించిన యశోవతి పాత్ర కారణంగా ఈ కథకు 'పతివ్రత' అనే పేరు అత్యంత సముచితంగా సరిపోతుంది.

2.4. 'పతివ్రత' కథ - సామాజిక విలువలు:

బేతాళ కథల్లోని 'పతివ్రత' కథ ద్వారా సమాజానికి అందే 'సామాజిక ప్రయోజనాలు మరియు విలువలను' ఈ క్రింది విధంగా విశ్లేషించవచ్చు:

2.4.1. క్షమాగుణం మరియు ఉన్నత వ్యక్తిత్వం:

ఈ కథ ఇచ్చే అతిపెద్ద సామాజిక సందేశం 'క్షమాగుణం'. సుందరవదనుడు తనను చావమని అడవిలో వదిలేసిన అత్తమామలపై పగ తీర్చుకోకుండా, వారిని వృద్ధాప్యంలో ఆదుకుంటాడు. "తన కష్టసుఖాలలో అత్తమామల పాత్ర నిమిత్త మాత్రమని" భావించి వారిని క్షమించడం అనేది మనిషి తనలోని ద్వేషాన్ని వీడి ఎలా ఉన్నతంగా జీవించాలో నేర్పుతుంది.

2.4.2. కష్టపడే తత్వం మరియు ఆత్మగౌరవం:

సుందరవదనుడు కటిక దరిద్రంలో ఉన్నా, కేవలం బిక్షాటనపై ఆధారపడకుండా అత్తగారి పడవలో ఎంతో శ్రమించి పనిచేశాడు. పద్దులు రాయడం, లెక్కలు కట్టడంలో ప్రావీణ్యం సంపాదించి అందరి గౌరవాన్ని పొందాడు. ఇది 'కృషి ఉంటే మనిషి ఏ స్థితి నుండైనా పైకి రాగలడనే' సామాజిక స్ఫూర్తిని ఇస్తుంది.

2.4.3. దాంపత్య ధర్మం మరియు నిబద్ధత:

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

యశోవతి పాత్ర ద్వారా 'భార్యాభర్తల మధ్య ఉండవలసిన అనురాగం, విశ్వసనీయత' వెల్లడవుతాయి. భర్త జీవచ్ఛవంలా ఉన్నా ఆమె అతన్ని వదల్లేదు, అతను చనిపోయాడని తండ్రి అబద్ధం చెప్పినా నమ్మక వైధవ్య వ్రతాన్ని ఆచరించింది. కష్టకాలంలో భాగస్వామిని వదిలిపెట్టకూడదనే సందేశం ఇందులో ఉంది.

2.4.4. వృద్ధుల పట్ల బాధ్యత:

తనకు అన్యాయం చేసినప్పటికీ, అత్తమామలను వృద్ధాప్యంలో ఆదుకోవడం తన 'ధర్మమని' సుందరవదనుడు భావిస్తాడు. ఇది సమాజంలో పెద్దల పట్ల, తల్లిదండ్రుల పట్ల ఉండవలసిన బాధ్యతను గుర్తుచేస్తుంది.

2.4.5. మానసిక దృఢత్వం మరియు ఆరోగ్యం:

సుందరవదనుడి వ్యాధి శారీరకమైనది మాత్రమే కాదు, అది 'మనోవ్యాధి' అని ముని గుర్తిస్తాడు. ధ్యానం లేదా మంత్ర పఠనం ద్వారా మనస్సును అదుపులో ఉంచుకుంటే ఆరోగ్యం కుదుటపడుతుందని ఈ కథ సూచిస్తుంది.

2.4.6. సకారాత్మక దృక్పథం:

అత్తమామలు చేసిన ద్రోహం వల్లే తాను కోలుకుని కోటీశ్వరుడైనట్లు విక్రమార్కుడు విశ్లేషిస్తాడు. అంటే, జీవితంలో ఎదురయ్యే 'ప్రతికూల పరిస్థితులను కూడా అనుకూలంగా మలుచుకోవాలనే' గొప్ప సామాజిక కోణం ఇందులో కనిపిస్తుంది.

ఈ కథ ద్వారా సమాజంలో మనుషుల మధ్య సంబంధాలు, కష్టాల్లో ఉన్నప్పుడు ఉండవలసిన ఓర్పు, మరియు సత్ప్రవర్తన వల్ల కలిగే మేలు వంటి అంశాలు చక్కగా వివరించబడ్డాయి.

3. ముగింపు:సుందరవదనుడు 'శ్రీవత్సుడు' అనే పేరుతో తిరిగి వచ్చి, తన అత్తమామలను కలుసుకున్నప్పుడు వారు అతన్ని గుర్తుపట్టలేకపోయారు . అయితే, అతను చేసిన కొన్ని పాత జ్ఞాపకాల ప్రస్తావన ద్వారా యశోవతి తన భర్తను గుర్తుపట్టింది . చివరికి అతను తన అసలు గుర్తింపును వెల్లడించి, తన భార్యను కలుసుకున్నాడు.

తనకు క్షమించరాని ద్రోహం చేసి, అడవిలో చావమని వదిలేసిన అత్తమామలపై సుందరవదనుడు పగ తీర్చుకోలేదు. దానికి బదులుగా, ఈ ముసలితనంలో మిమ్మల్ని సుఖ పెట్టటం నా ధర్మం"** అని భావించి, వారిని తనతో తీసుకువెళ్లి జీవితాంతం ఏ లోటూ లేకుండా ఆదరించాడు.

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

ఈ ముగింపుకు గల కారణాన్ని విక్రమార్కుడు వివరిస్తూ— అత్తమామలు చేసిన ద్రోహం వల్లే సుందరవదనుడు చావు నుండి తప్పించుకుని కోటీశ్వరుడయ్యాడని, తన కష్టసుఖాలలో వారు కేవలం నిమిత్త మాత్రులని గ్రహించి, అతను వారిని క్షమించి ఆదరించాడని పేర్కొన్నాడు. ఆ విధంగా విక్రమార్కుడు మౌనభంగం చేయడంతో బేతాళుడు మళ్ళీ చెట్టెక్కాడు.

ఆధార గ్రంథాలు

పోరంకి, దక్షిణామూర్తి. *కథానిక స్వరూప స్వభావాలు.*

చందమామ. మాస పత్రిక.

వెలమల సిమ్మన్న, ఆచార్య. *తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర.*

వెలమల సిమ్మన్న, ఆచార్య. *తెలుగు సాహిత్య విమర్శ సిద్ధాంతాలు.*

జి. నాగయ్య, ఆచార్య. *తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష.*

తాళ్ళూరు, నాగేశ్వరరావు. *కథలెలా రాస్తారు.* విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, 2005.

వల్లంపాటి, వెంకట సుబ్బయ్య. *కథా శిల్పం.*